

30.10.2012 г. / 09:18:07

Истинската история

**На 30 октомври 1915 г. българите извоюват
решителна победа**

*Българска пощенска картичка, посветена на
битката при Криволак*

**На 30 октомври българските части печелят
сражението срещу французите на десния бряг на
Вардар, на фронта на река Черна. Французите са
отхвърлени от височините на левия бряг на р. Черна.**

Криволашкото сражение е битка през Първата световна война между български части и френски съглашенски части, разиграла се край село Криволак, Вардарска Македония между 17 октомври и 21 ноември 1915 година.

След намесата на България в Първата световна война на 1 октомври 1915 година при настъплението срещу Сърбия Първа българска армия разбива сръбските войски в Нишката операция, а Втора българска армия побеждава сърбите в Овчеполската операция. Същевременно в началото на октомври части на Антантата правят десант в Солун и тръгват на север с цел да се съединят с оттеглилите се в Косово сръбски части.

Настъплението на 57-ма и 156-та френски дивизии е

посрещнато от Южната група на Втора българска армия. След сраженията, въпреки численото си преимущество французите отстъпват обратно на гръцка територия.

Цялата история на победата:

Първите Криволашки сражения и освобождението на Прилеп - октомври - ноември 1915 г.:

На 14 и 15 октомври 1915 г. след превземането на Велес и на мостовете на река Вардар и започналото преследване на отстъпващите сръбски части към Прилеп и Бабуна планина, българските войски започват първата си атака на укрепената Криволашка позиция. Атаката е неуспешна.

На 19 октомври 1915 г. Македонската дивизия се изправя срещу укрепената позиция на Криволак. 11-та пехотна Македонска дивизия, заедно с цялата 7-ма пехотна Рилска дивизия и 2-ра пехотна Тракийска дивизия, съставлява Южната група от войските на Втора българска армия. Срещу тях са изправени 56-та и 157-ма пехотни френски дивизии и сръбските части от Вардарския отряд с придадена тежка артилерия /2-ри и 14-ти пехотни полкове/.

Численото превъзходство е на страната на съглашенците, но както пишат по това време кореспондентите на военните издания, те воюваха на земята на Македония срещу синовете на Македония.

Основната тежест на продължилите повече от месец боеве пада върху частите на 11-та пехотна Македонска, 2-ра пехотна Тракийска дивизии и на части от 7-ма пехотна Рилска дивизия.

На 19 октомври 6-ти пехотен Македонски полк, 24-ти и 54-ти пехотни полкове водят сражения с французите в района на Серка планина, село Патрик и село Шеоба. Сформира се Сборна бригада от 45-ти и 54-ти пехотни полкове под

командването на полковник Христо Бурмов.

Същия ден части на 7-ма пехотна Рилска дивизия и Конната дивизия започват тридневни боеве за завладяване на височината Соничка Глава, в района на която са концентрирани големи сръбски сили.

На 20 октомври командирът на 11-та пехотна Македонска дивизия полковник Кръстьо Златарев издава заповед за „заемането на участъка от устието на река Брегалница по течението на Вардар до Удово и да не допусне минаване на неприятелски части на левия бряг. Дивизията е усилена с части на 7-ма пехотна Рилска дивизия.

В подготовката на Втората атака на Криволак /21 октомври 1915 г. / са формирани следните участъци:

Десен участък под командването на полковник Бурмов: 54-ти пехотен полк, 45-ти пехотен полк, 6-ти пехотен македонски полк, 2-ри Гаубичен полк, 7-ми Артилерийски полк / 2 батареи/, 2-ри Планински артилерийски полк / 1/2 батареи/, 5-ти Конен полк / 1 ескадрон/, 11-та Пионерна дружина, 7-ма Пионерна дружина.

Ляв участък под командването на полковник Колев: 1-ви пехотен Македонски полк, 2-ри пехотен Македонски полк, 7-ми артилерийски полк /3 батареи/, 4-ти Артилерийски полк /2 нескорострелни батареи/, 2-ри Планински артилерийски полк /1/2 батареи/, 5-ти Конен полк /1 конен взвод/, 11-та пионерна дружина /1 рота пионери/.

Краен ляв участък под командването на майор Богомил Марков: 2-ри пехотен Македонски полк /1 дружина/, 5-ти пехотен Македонски полк /3 взвода/.

Маневрени войски под командването на подполковник Протогеров: 5-ти пехотен Македонски полк /3 дружини/, 6-ти

пехотен Македонски полк 1,5 дружини/ и всички придадени служби.

На 21 октомври 1915 г. Започват сражения срещу сърбите и французите в района на планините Клепа и Преслап и височината Соничка глава /1200 м. /Вечерта командирът на 7-ма пехотна Рилска дивизия разпорежда:

„Завладените позиции във всички участъци днес ни дават сериозни преимущества. Утре да развием успеха до пълното завладяване на местността по левия бряг на Вардар.“

Същия ден командирът на 7-ма пехотна Рилска дивизия докладва на командващия армията:

„Днес нашите обходни колони на Криволашката позиция стигнаха до Вардар, а от фронта през целия ден се води артилерийски огън от две гаубични и две полски батареи. Пехотата с огън приближи твърде много до неприятелската позиция. Утре боят ще продължи. Колоната на полковник Писинов срещна голямо съпротивление и не е успяла да завладее Кота 1200.“

Разпореждането на командващия Втора армия е категорично:

„Желателно е да се въведат в боя при Криволак, на левия бряг на Вардар, както и срещу Соничка Глава, повече сили, за да обезпечим в тези първи боеве с французите напълно успеха в наша полза.“

Втората атака на българските войски срещу Криволашката позиция на 21 октомври като цяло е неуспешна. 54-ти пехотен и 6-ти пехотен македонски полкове стигат на разстояние от 50 до 100 крачки от френските позиции, но отстъпват разколебани от големите загуби и умората. Обходните колони на армията оказват слабо и недостатъчно съдействие.

Причините за неуспеха на атаката се коренят в недобрата организация и слабата роля на командването.

Преподчиняването на 11-та пехотна Македонска дивизия на 7-ма пехотна Рилска дивизия демотивира командването на Македонската дивизия и усложнява прякото командване на полковете и дружинните командири. В атаката на 23 октомври 1915 г. 54-ти и 45-ти пехотни полкове и 6-ти пехотен Македонски полк дават загуби както следва: убити - 140 души, ранени - 295 души, изчезнали и пропаднали - 154 души. Французите губят - 18 убити и 55 ранени.

На 23 октомври 1915 г. българските войски продължават сраженията срещу сърбите в района на Соничка глава - Мукош - Кръстец и срещу французите и англичаните в района на Преслап планина, Клепа планина и Градско /манастира Св. Архангел/. За да реализират настъплението към Велес, французите искат подкрепление от 243-та бригада от 122-ра пехотна дивизия.

Започва Третата атака на Криволашката позиция, в която участват 54-ти пехотен полк, 45-ти пехотен полк, 6-ти пехотен македонски полк, 5-ти Конен полк, гаубични и полски батареи. В ранния следобед атаката на българите се задъхва. Командирът на 11-та пехотна Македонска дивизия полковник Кръстьо Златарев изпраща следното разпореждане на командира на бригадата полковник Бурмов:

„Разпоредете частите ви да развоят знамената и с музиката да тръгнат напред!”

Полковник Бурмов, заедно с началник-щаба на бригадата и със своя адютант застава пред веригите на 54-ти пехотен полк и 6-ти пехотен македонски полк и разпорежда музиката да засвири „Шуми Марица”, а сигналистите тръбят „Атака”.

Полковник Бурмов заповядва на полковете командири:

„Спомнете на всички Клетвата и дълга към отечеството. Не оставяйте заемането на височината на смръкване, защото ще изгубите частите си. Минете в атака и свършете бързо възложената ви задача.“

В 22.38 ч. на 23 октомври командирът на 11-та пехотна Македонска дивизия разпорежда нощна атака за заемане на височините:

„Постройте частите по ротно, ротите във взводни колони. Войниците да се движат един зад друг и така братски да завладеят окопите. Тайна дума „Македония“.

Под упорития огън на френските укрития, българите се окопават и заемат нови позиции, без да са превзели височината.

В организирането и провеждането на третата атака на Криволак загиват голям брой български офицери, ангажирани в стремежа си да вдигнат своите войници в атака.

В третата атака на Криволак българските полкове губят: убити 225, ранени 921, изчезнали 241 души. Тридесет строеви офицери падат убити и ранени, начело на атакуващите колони. Френските загуби остават неизвестни

От 24 октомври до 19 ноември 1915 г. започва отбраната на позициите срещу Криволак от частите на 7-ма пехотна Рилска дивизия и 11-та пехотна Македонска дивизия. На централната Криволашка позиция започват артилерийски престрелки и диверсионни акции.

Паралелно продължават боевете на обходните колони в районите около Криволашката позиция.

На 24 октомври 1915 г. на ж.п. станцията Градско пристигат 12 000 французи, англичани и сърби. От пристанището на

Солун пристигат допълнителни съгласенски войски.

На 25 и 26 октомври започват сражения при Фариш, Мирзен и Чичево.

На 28 октомври 3-ти пехотен Македонски полк под командването на подполковник Хумбаджиев води тежки боеве на височината Св. Илия, южно от Виничани. Същия ден французите атакуват линията Долно Чичево - Водоврат. Атаката е отблъсната с големи загуби в жива сила на съгласенците и противникът е спрял от 49-ти, 53-ти и 3-ти Македонски пехотни полкове.

На 29 октомври Сборната дивизия започва двудневно настъпление към река Черна.

В 20.00 ч. на 30 октомври командирът на Сборната дивизия полковник Богданов издава следната заповед:

„1. Противникът бит и преследван заема още височините южно от Градско /Острата Чука/, височините западно от Росоман /Трите могили /, хребета между селата Крушевица и Сирково.

2. Утре, 31 октомври, частите да продължат атаката за заемането на крайните обекти, дето да се затвърдят.

3. 3-ти Македонски полк да атакува тази нощ и да заеме височината южно от градско /Острата Чука/.

4. 53-ти полк да атакува и да заеме хребета южно от Крушевица /Крушевички език/.

5. 49-ти полк да ноцува на сегашните си позиции.

6. 2/49-та дружина на майор Пантофчиев, в мое разпореждане да се съсредоточи източно от Долно Чичево.

7. Артилерията да се приближи и тази нощ да заеме позиции на васиочините западно от ж.п. станцията Градско, източно от Долно Чичево и хребета южно от Крушевица.

8. Тази нощ аз оставам в Долно Чичево. Командирът на 2 /11 македонска бригада и командирът на 53-ти полк да се свържат с мен по телефона. Командирът на 2/49-та дружина да изпрати човек за свръзка.

9. Подпоручик Маджаров със своя полуескадрон да продължи утре разузнаването в посока Мирзен-Камен дол. Да охранява десния фланг на 53-ти полк и да влезе в свръзка с частите на полковник Писинов на Преслап.

10. Командирът на артилерията да разпреди да се изкарат поне две оръдия на Острата чука, трите Могили и хребета източно от Крушевица за обстрелване на железопътния мост на Черна, понтонния мост при чифлика Паликура и саловете при Росоман.”

На 30 октомври българските части печелят сражението срещу французите на десния бряг на Вардар, на фронта на река Черна. Французите са отхвърлени от височините на левия бряг на р. Черна. 2-ри пехотен Искърски полк сменя 54-ти пехотен полк, а 5-ти пехотен Македонски полк заменя 6-ти пехотен Македонски полк, на Криволашката позиция.

На 31 октомври 3-ти пехотен Македонски полк атакува Зелената височина, южно от Виничани. По време на щурма загива командирът на 2-ра дружина майор Димитър Атанасов, храбър български офицер, герой от Балканската война, командир на 2-та Солунска македоно-одринска дружина от опълчението, роден в село Сухо, Солунско. Брат на майор Димитър Атанасов е юнкер Думбалаков, загинал през 1906 г. в

сражението на връх Ножот, а сестрата Злата Думбалакова, шие знамето на Солунската дружина на Македоно-Одринското опълчение. Тежки сражения водят и ротите на 49-ти полк. Забавено е настъплението на 53-ти полк.

Същия ден частите на 2/7-ма бригада /Втора бригада от 7-ма пехотна Рилска дивизия - б. <http://buditeli.info/> водят боеве на Преслап планина. 22-ри пехотен Тракийски полк разбива 148-ми пехотен френски полк и заема линията Мирзен - Кота 1008.

4-ти пехотен Македонски полк завладява проходите на Бабуна планина.

Генерал Сарай усилва частите на 57-ма пехотна френска дивизия на централния участък на Криволак с 5 пеши ескадрона и с 1 батальон местна войска. Французите засилват отбраната на ж.п. линията при Демир Капия и на новопостроения висящ мост над Вардар. Два френски пеши ескадрона са концентрирани около Демир Капия.

На 1 ноември българските части затвърждават позициите си на левия бряг на река Черна и преминават към отбрана. 49-ти пехотен полк атакува последните позиции на французите - височините западно от село Росоман и след кървави боеве ги завладява.

Конната дивизия навлиза в Прилепското поле.

На 2 ноември командирът на Сборната дивизия издава заповед:

„Неприятелят, разбит отстъпва по шосето към Возарци, като прикрива отстъплението си. Всички полкове достигнаха дадените им обекти.”

На 3 ноември 5-ти пехотен Дунавски полк започва

настъпление към Прилеп. 22-ри пехотен Тракийски полк започва атаката по овладяването на височината Соничка Глава и укрепването на прохода край нея. Разезди на Конната дивизия водят престрелки със сръбски четници в района на Крушево, Брод и Локвица.

На 4 ноември е зает прохода Плетвар, а две дружини от 5-ти пехотен Дунавски полк освобождават Прилеп.

На 6 ноември 11-та пехотна Македонска дивизия заема Кирез Тепе и Кошарка, както и Кота 750.

На 5 ноември частите на 5-та пехотна Дунавска дивизия заемат долината на река Раяц.

На 7 и 8 ноември 5-та пехотна Дунавска дивизия води боеве с части на френската 122-ра пехотна дивизия при Дреново и Дебрища. Загубите на 22-ри пехотен тракийски, 5-ти пехотен Дунавска полк, 4-ти пехотен Македонски полк и Конно-артилерийското отделение са 176 убити и ранени, от които 2 убити и 7 ранени офицери. Французите губят 165 убити и ранени. Българите пленяват 6 войника, 7 оръдейни ракли, 2 картечници, 121 пушки, 11 874 патрона.

Същия ден на фронта на Черна френските части отстъпват и заемат отбранителна линия зад реката, за да съхранят сили и войски за отбраната на позициите при Криволак и Демир Капия. Разпоредено е единствено нощно движение на влаковете, заради действията на българската артилерия.

Българските части заемат Войшан.

На 10 ноември 1-ва Бригада на 11-та пехотна Македонска дивизия води тежки боеве с французите на позициите при Войшан и Пепелище. Загубите на 1-ви пехотен Македонски полк са 261 души убити и ранени.

От 11 до 16 ноември 6-ти пехотен Македонски полк отбранява позицията при селата Липа и Курешница, 5-ти пехотен Македонски полк Кота 650, /Бел Камен/ и паралела до Кошарка, маневрените войски отбраняват седловината източно от Кота 650.

На 12 ноември в района на Уланци пионерните дружини строят понтонен мост през Вардар.